

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת ויחי

תכונות של עליה

מזה. אנחנו לומדים כעת שהקב"ה ברא את טבעו של זבולון באופן מסוים, עם משיכה חזקה לים. אהבה זו מובנית בנפשו וזורמת בעורקיו. ובגלל תכונה ייחודית זו, קבע השי"ת את מקום מושבם של בני שבט זבולון על חוף הים, כדי שיוכלו להמשיך ולפתח את המאפיין הזה שבאישיותם, ולחיות בהצלחה באמצעותו.

שורת הדין

בגמרא שם מסופר מעשה נוסף אודות אדם אחר, גם הוא עם מנהג יוצא דופן - "ההוא דאמר דונו דיני". בכל פעם שהתעוררה איזו מחלוקת בינו לבין שכנו, לא הסכים לשום פשרה, אלא דרש לגשת אל הדיין כדי שיחתוך את דינם בשיטת "יקוב הדין את ההר". גם אם שכנו היה מעוניין להתפשר, איש זה לא הסכים לכך.

במקרים אחרים, ניתן היה לתלות גישה זו בתכונה משונה שהיא מנת חלקו, אולם הוא דבק בה באופן עקבי כל כך, עד שגם במקרה זה, גילו חכמים את שורש הגישה הזו: "אמרי שמע מינה מדין קאתי, דכתיב (שם פסוק יז) דין ידיו עמו כאחד שבטי ישראל". שבט דין דבק בעשיית הדין והמשפט, ולא הלכו בדרך של פשרות. היה זה מאפיין של המשפחה כולה.

גם בימינו ישנם אנשים כאלה; הם אינם אוהבים לסטות כלל מהקו הישר. יש גם ילדים שנולדים כך, עם טבע לציית לכללים. בזמנו, באירופה, היינו מכנים ילד כזה ביידיש, "זקוניק". "זקוניק" פירושו חוק בשפה הרוסית, ו"זקוניק" היה כינוי לילד שאוהב את החוק. אם תגיד לו פעם אחת לסגור את הדלת כשהוא יוצא מהחדר, הוא יזכור את זה כל חייו. אני זוכר שפעם ראיתי ילד כזה. אמרו לו פעם, כשהיה בן שלוש, "אל תשכח לסגור את הדלת", ומאז הוא מעולם לא שכח לעשות כך. זה היה בטבע שלו.

נמצא, שחכמינו ז"ל גילו שדברי נבואתו של יעקב אבינו לא היו רק נבואה של משהו שיקרה בעתיד - שיום אחד, בעתיד הרחוק, זבולון יעסוק במסחר ימי, ויתמוך באחיו יששכר השוקד על התורה (רש"י כאן על הפסוק), או שיום יבוא ומדין יקום שמשון שישפוט את עם ישראל, אלא יותר מזה; יעקב אבינו תאר את תכונתו של כל שבט ושבט, תכונה אשר עברה בתורשה למשפחה כולה.

איש על מחנהו ואיש על דגלו

בימי קדם, הנוהג בעם ישראל היה, שכל שבט התחתן בינו לבין עצמו. עובדה זו תרמה לכך, שהמאפיינים הייחודיים של

זבולון לחוף ימים

הגמרא במסכת פסחים (ד, א) מספרת אודות איש מסוים שצד את תשומת לבם של החכמים: "ההוא דהוה קא אזיל ואמר אכיף ימא אסיסני ביראתא" - ופירש רש"י, "אם היו לי פלטין לבנות לא הייתי קובעם אלא על שפת הים". כל אחד מדמיון את "בית חלומותיו" - המקום האידיאלי בו היה רוצה להתגורר, והאיש הזה סיפר תמיד לחבריו, ששפת הים הוא המקום שאיווה לקבוע בו את ביתו.

כך פירש רש"י בפירוש הראשון. פירוש נוסף שמביא רש"י הוא, "סנאים [שיחים] שעל שפת הים, ברושים הם במקומות אחרים". האיש הזה דיבר תמיד אודות היתרונות שבעשיית עסקים ליד הנמל, ודגל בכדאיות של עסקי הייצוא והיבוא. "הכל הופך לגדול ומשגשג ליד הים", כך אמר, "השיחים הנמוכים הופכים לעצי ברוש אדירי ממדים".

בכל אופן, לפי שני הפירושים, האיש הזה אהב את הים, וכמו שכתב רש"י, "ותמיד היה משתבח בשפת הים". הוא חפץ לגור שם ולעשות שם עסקים טובים; והוא המשיך לדבר על זה עוד ועוד, עד כדי כך שזה עורר את סקרנותם של החכמים. כפי שאומרת הגמרא בגיטין (סח, ב), "מכדי שוטה בחדא מילתא לא סריך" - גם אדם טיפש אינו חוזר על שטות אחת במשך כל חייו, ועל כן, אם אדם זה מתעקש לדבר על ענין זה בלבד, על כרחו שיש דברים בגו.

ממשיכה הגמרא ומספרת שהחכמים החלו לחקור, מדוע הוא מדבר כל כך הרבה על חוף הים? "בדקו ואשכחוהו דמזבולון קאתי דכתיב (בראשית מט, יג) זבולון לחוף ימים ישכון" - התברר שהוא בן לשבט זבולון. מעשה זה אירע בזמן התלמוד, הרבה אחרי ששבט זבולון הוגלה מארץ ישראל, אולם חיפוש מדוקדק באילן היוחסין של האיש, גילה שהוא נצרך לשבט זה, וזה כבר הסביר את הכל.

מעשה זה מקנה לנו הבנה בנבואתו של יעקב אבינו, אותה לא בהכרח היינו יודעים מפשטות המקראות לבדם, שכן היה אפשר להבין שפסוק זה מתאר רק את מקום נחלתם של הזבולונים, ותו לא. הרי בארץ ישראל ישנם כל מיני אזורים מגורים - חלקם הרריים, חלקם במישור, ויש גם חלק הגובל עם הים. חבל ארץ זה השוכן לחוף הים, חייב היה ליפול בנחלתו של שבט כלשהו, ושבט זבולון הוא השבט שנבחר לנחול נחלה זו.

אולם כאן מגיעים דברי רבותינו ז"ל ומלמדים אותנו שאין כאן רק ענין של חלוקת הארץ גרידא, אלא יש כאן הרבה יותר

חששו של יעקב אבינו

לפיכך, כשהסתכל יעקב על בניו, פקד אותו חשש כבד ביותר - הוא היה מודאג מאד לגבי עתידם של בניו ובני בניו. הן זאת ידועברור, כי שאיפתו האחת והיחידה של יעקב היתה "להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו" (מורה נבוכים ג, נא), ויעקב הבין שעם טבע כל כך שונה אחד מהשני, שבטי ישראל עלולים להיפרד אחד מחבירו בבא הימים. אם לא ישכילו להבין שהתכונות השונות שכל אחד מהם קיבל, הם חלק מראשית כוונת השי"ת בעולם, יתכן שכל אחד מהם יבחר בדרך אחרת, עצמאית, והם לא יישארו מאוחדים. יעקב ידע שכל עוד הוא חי, בניו יישארו יחד, ויזכרו שהם משפחה אחת של עובדי ה', אולם לאחר מותו, אחדות זו עלולה להיפגם. משל למה הדבר דומה, לספר, שכל עוד כריכתו קיימת, דפיו נשארים מאוחדים יחד, אך ברגע שתוסר הכריכה, מתחיל אט-אט תהליך של היפרדות הדפים.

מטעם זה, כאשר שכב יעקב על ערש דווי, אמר, "לִישׁוּעָתְךָ קִנִּיתִי ה'" (בראשית מט, יח), מתוך דאגה לעתידם של בניו, כמבואר במדרש. הוא פנה אל הקב"ה בזעקה: "ריבוננו של עולם, מה יהיה?! אם בני לא יבינו שכל עמוד בספרו של עם ישראל הוא חשוב, ושכל ההבדלים ביניהם נועדו לכך שכל יחיד ויחיד יוכל לתרום את חלקו המיוחד לעם ישראל, הם עלולים להיפרד זה מזה, ולצעוד כל אחד בדרך נפרדת!"

מאוחדים לתכלית אחת

בני יעקב היו מודעים היטב לדאגתו של אביהם. משכך, קמו כולם יחדיו והכריזו: "שמע ישראל אבינו, ה' אלוהינו ה' אחד - לכולנו יש ה' אחד, כולנו עבדי ה' המאוחדים בעבודתו. עם כל ההבדלים בינו, כולנו עבדי אלקי אביך. מבינים אנו היטב כי תכליתם של התכונות השונות שהתברכנו בהם היא, שכל אחד ואחד מאיתנו, בטבעו המיוחד לו, יוסיף בדרכו הוא לעם ה'".

מפרשה זו לומדים אנו את אחת המטרות העיקריות של כל ההבדלים ושינויי הדרכים הקיימים בקרב עם ישראל. לכל אחד מבניו של יעקב היו מאפיינים משלו, ותכונות אלו הועברו בירושה לכל זרעו. בכל אחד מאתנו קיימות הניצוצות הללו. וזה לא כך במקרה; זהו רצון ה', שכל אחד ואחד ינצל את כישורונותיו המיוחדים ואת תכונותיו הייחודיות לעבודת ה'. זו היתה כוונתו יתברך מתחילה, והוא מביט בכל אחד ואחד מאתנו ובוחר: "האם חיימק'ה ינצל את שהותו בעולם הזה כדי להשיג את הגדולה אליה הוא מסוגל להגיע, תוך שימוש נכון בכוחותיו ובתכונות נפשו המיוחדים?"

תכונות ייחודיות ששינו את פני ההיסטוריה

חשוב שנבין, שרק בזכותם של הבדלים אלו בין אדם לחבירו, מתעוררות אינסוף אפשרויות לכל יחיד ויחיד להאיר את העולם בעבודת ה' שלו. זו הסיבה שכאשר אנו מסתכלים על ההיסטוריה של עמנו, אנו רואים אנשים, יחידים סגולה, אשר הביאו למהפכות של ממש בעולמנו. בזכות התכונות השונות שעברו בירושה לעם ישראל כולו, היו יחידים שהצליחו לצעוד קדימה ולהשתמש ביכולותיהם המיוחדות כדי להגיע להישגים

כל שבט ושבט, השתמרו והודגשו. עלינו לזכור, שלאחר כניסתם לארץ ישראל, כל שבט היה מבודד מהאחרים, בפרט לאור העובדה שבאותם ימים התקשורת היתה קשה ביותר, וגם לחצות את ההר שבו חי השבט השכן, היה כמעט בלתי אפשרי. אנשים רבים לא חצו את ההר הסמוך במשך כל חייהם, והשבטים התפתחו אפוא לעמים כמעט נפרדים!

לכן אנו מוצאים שלכל שבט היו מנהגים שונים, והמגוון הרחב של המנהגים, הוא ביטוי לטבעו של כל ציבור. כמובן, שאמונתם של כולם היתה שווה. כולם האמינו ביסודות אמונתנו, אולם אין ספק שהיו להם עמדות ודרכים שונות כיצד להסתכל על העולם. לבני שבט יהודה היתה דרך מסוימת, ובני שבט גד נהגו בדרך שונה.

בין השבטים היו גם חילוקי הגייה בלשון הקודש, וכפי שקיימים בימינו כמה וכמה הברות אצל עם ישראל: פולני, ליטאי, ספרדי, וכו'. כך מתואר בנביא (שופטים יב, ו), שבני שבט אפרים אמרו "סבולת" במקום "שבולת".

תכונות הנפש

אולם למען האמת, הנושא כאן אינו רק מנהגים וצורות ההגייה. המעשים המתוארים בגמרא על בן שבט זבולון ובן שבט דן הינם חשובים ביותר, שכן הם נותנים לנו תובנה חדשה לגבי נפש האדם ואופיו המיוחד. משני המקרים הללו ניתן ללמוד, שמלכתחילה ברא השי"ת את אומתנו כך, שאנשים יהיו שונים זה מזה. אין מדובר רק בשוני ברמה שאנחנו מבינים - הלא כולם יודעים שאנשים שונים זה מזה - אלא שוני בדברים מסוימים, אותם אי אפשר לשנות, משום שהם מובנים באדם.

ישנם מרכיבים באופי שלנו, אותם מכנים הספרים "תכונות". שלא כמו "מדות", האדם נולד עם תכונות בסיסיות, אותם לא ניתן לשנות. כבר מגיל צעיר ביותר, ניתן לראות בבירור כיצד תינוק אחד נולד עם תכונות כאלו, ואצל חבירו ניכרות תכונות אחרות. האחד הוא רגשן, והשני הוא רגוע. החברותא שלך עשוי להיות מלא באנרגיה כמו אריה, בזמן שאתה לא בדיוק כזה. זה בעל מזג סוער וזה מסוייג וקר מזג. אדם אחד מוכרח לעבוד עם הידיים, בעוד חבירו מעדיף לעבוד ליד השלחן במשרד. לכל אחד יש דרך מסוימת לבטא את אישיותו.

אם במקרה אני חושב בדרך מסוימת, יתכן שזהו דבר שאינך יכול לשנות בי, שכן זה עשוי להיות מובנה בטבעי, בדיוק כפי שזבולון אהב את הים, ודן אהב דין חתוך וברור, ולא ניתן היה לשנות זאת. אלו תכונות שזרמו בעורקיהם, אשר יועברו בירושה לכל זרעם לנצח.

הדברים אמורים לא רק באופן כללי, אלא כלפי פרטים רבים מאוד. התכונות הנ"ל שהוזכרו בגמרא בפסחים הינן דוגמאות בלבד, אולם ישנם עוד הרבה מאוד פרטים, שלא תמיד הם גלויים לנו. אם לזבולון היתה אהבה לחוף הים ולאחרים אהבה להרים, אין ספק שהיו עוד פרטים רבים שבהם הם היו שונים.

את גודל השכר הנצחי אשר זוכה לו רש"י, על כך שהוא היה רש"י.

אין עוד אחד מבין שאר הראשונים והאחרונים אשר מסוגל היה לחקות את פרי יצירתו של רש"י. רבינו תם ושאר בעלי התוספות היו ענקי עולם, ובש"ס כולו אנו נהנים מחידושיהם הגאוניים, ואף על פי כן, את מה שעשה רש"י, לא יכלו הם לעשות. וגם רש"י לא כתב את פירוש התוספות. כמוכן שאין זה משום שרש"י לא חשב על קושיותיהם ותירוציהם של בעלי התוספות, וכבר חוברו ספרים רבים ליישב את הקושיות שהוקשו על רש"י. אין כאן ענין של מי גדול יותר ממי, אלא שכל אחד מהם השתמש בתכונותיו ובכוחותיו המיוחדים לו, כדי להשיג את חלקו ולתרום באופן המיוחד לו, למען עם ישראל.

הבעש"ט

שנים רבות לאחר המהפכה שיצר רש"י, הגיע לעולם 'גדול' נוסף, אשר עשה שימוש בתכונותיו המיוחדות כדי לחולל מהפכה היסטורית בעם ישראל. לרבי ישראל בעל שם טוב זיע"א היו תכונות מיוחדות, ודרכו היתה לבלות ימים שלמים בתוך היערות, שם היה מדבק נפשו בבורא יתברך. הוא השיג גדולה נוראה, וכאשר יצא, חולל מהפכה של ממש.

תנועת החסידות הביאה גל של התעוררות וחיזוק בעם ישראל, עד שכביכול הקב"ה הביט מטה, אל עולמנו, ושמח בלבנו: "זה האיש שלו חכיתי!" אי אפשר לתאר את גדול ההישג האדיר של איש זה - הבעש"ט הקדוש.

בלבו של הבעל שם טוב בערה אש, והוא הצית בה את אירופה כולה. החסידים היו אנשים עם אש אדירה! לעתים הם היו לוהטים מדי, ולכן ה"מתנגדים" התנגדו להם, אבל הם היו מלאים באש! במשך מאות שנים, העם היהודי הוצת באש של התעוררות! בכל מקום, מיליוני אנשים בערו באש של התלהבות בעבודת ה'! היה זה הישג כביר מאין כמוהו!

בעבר, ניתן היה להבין ולהעריך בצורה ברורה יותר כמה גדול היה ההישג הייחודי של הבעל שם טוב בעולם, אך בימינו, עובדה זו אינה ברורה כל כך, שכן הגבולות פחות ברורים, והחסידות וההתנגדות כבר התמזגו יחד, והכל אותו דבר, פחות או יותר. היום, גם - הליטאים "חוטפים" כל הרבה דברים חיוביים מהחסידים! כן, הרבה דברים טובים מאד!

רבינו ישראל סלנטר

הנה לנו עוד אדם, אשר השיג גדולה עצומה בדרכו שלו. כאשר רבינו ישראל סלנטר זיע"א ייסד את תנועת המוסר, ועודד אנשים להתכנס יחד כדי ללמוד מוסר, היה זה חידוש שאף אחד לא נהג בו קודם לכן. כולם ידעו אודות קיומו של המסילת ישרים והשערי תשובה, ואף היו לומדים בהם מעת לעת, אולם ר' ישראל השתמש בתכונות נפשו כדי להכיר בעובדה שנדרש מאתנו הרבה יותר מזה, והוא הפך את המושג של לימוד המוסר לדבר אידיאלי ונחשק. אנשים היו באים יחד ולומדים מוסר בקול ובחיות, עם אש של התלהבות!

אדירים, לפעול פעולות גדולות, ואפילו לחולל שינויים בהיסטוריה של עמנו!

בשורות הבאות, ברצוני להזכיר מספר דוגמאות - על אף שאין זה נושא שיחתנו - של כמה מגדולי אומתנו, שהשיגו גדולה עצומה בזכות יכולתם לנצל את התכונות והכישרונות המיוחדים שבהם חנן אותם ה'. כמוכן, אינני מסוגל להעריך את גדולתם - מי אני שאמדוד גדולים אלו? איני בא אלא לשתף אתכם במילים ספורות, כמו נמלה המסתכלת כלפי מעלה אל עבר הר גבוה. אולם אפילו כנמלים, נוכל להבחין שכל אחד מגדולי עולם אלו, באמצעות רעיונותיו, ובכח האופי הייחודי שלו, הצליח ליצור שינויים אדירים בפני האומה, וכולם יחד יצרו פסיפס נפלא של עבודת ה'!

רש"י

נפתח ברבינו שלמה יצחקי, המכונה בפינו רש"י. עליכם לדעת כי רש"י השתמש באישיותו כדי להביא למהפכה אדירה בתולדות העם היהודי! אין מי שישווה אליו מבין מפרשי התורה! מתק לשונו של רש"י הוא אחד ויחיד, וחובה עלינו ללמוד את דבריו עם דרך ארץ רבה מאד!

רש"י כתב את פירושו בבהירות שאין כדוגמתה, ובדבריו מגיע תמיד אל הנקודה המרכזית והמדויקת. עומדים אנו נפעמים אל מול יכולתו יוצאת הדופן, העוזרת לנו להבין במדויק את דברי התורה הקדושה. רש"י נוקט במילים מדויקות ביותר, כמתוך השראה עליונה.

כל תופסי התורה באשר הם, כל הלמדנים ותלמידי החכמים, חייבים את כל הצלחתם בלימוד התורה לרש"י. אין סוף להכרת הטוב אותה אנו חייבים לו; רש"י הוא זה שהנגיש את התלמוד הבבלי לעם היהודי! דמיינו לעצמכם כיצד היה נראה העולם אילו לא היה לנו את רש"י. נסו נא ללמוד סוגיא בגמרא מבלי לעיין כלל בפירוש רש"י, אלא רק בעזרת פירושו של רבינו גרשום לדוגמא. מלבד לגדולי ישראל, תהיה זו משימה בלתי אפשרית בעליל. אם זו היתה המציאות, כמעט שום אדם בעולם כבר לא היה לומד גמרא. הראשונים למדו והבינו את הגמרא מכח המסורת שהיתה להם, אבל אנחנו היינו הולכים לאיבוד ללא פירוש רש"י.

עליכם לדעת, כי פירושו של רש"י על הגמרא, הינו אחד ההישגים הנפלאים בהיסטוריה! וזו אינה גוזמא כלל וכלל! אין בפי די מילים כדי לתאר את גודל משמעותה של תרומתו של רש"י לעם ישראל! החיבור שהשאיר לברכה הינו יצירת מופת של סגנון, בהירות, והעמקה, ונראה כאילו בילה רש"י חדשים על גבי חדשים על כל עמוד בגמרא!

גדולה מיוחדת במינה

זוהי דוגמא אחת לאדם שהשתמש בכוחות המיוחדים בהם חנן אותו הבורא, בכישרון יוצא דופן שהיה בקרבו, כדי להפוך סדרי עולם בגדולתו. רש"י יכול היה להיות לבחור שלא לנצל את יכולתו זו. הוא יכול היה לחיות כמו יהודי פשוט וטוב, אולם הקב"ה ציפה לגדולה הטמונה בו, ורש"י אכן לא אכזב, אלא ניצל את כוחותיו ויצר יצירה שאין לה אח ורע. אי אפשר לשער

מאז ומעולם בנות ישראל גדלו מתוך יראת שמים ודקדוק המצוות, ובימים עברו, הבית היה ה"בית יעקב", שכן האם היהודיה הצליחה ללמד את בתה הכל, בתוך הבית פנימה. באותם הימים, אפילו הרחוב היהודי יכול היה ללמד הכל לילדה יהודיה. אך הזמנים השתנו, ולאחר מלחמת העולם הראשונה, הרחוב היהודי כבר לא היה יהודי, והמצב הלך והדרדר.

וכך, אשה זו, לבדה, קיבצה יחד קבוצה של בנות, בתוך בית קטן, והחלה ללמד אותם דברים מחזקים ומעוררים. במשך הזמן, תלמידותיה החלו בעצמן ללמד הלאה את מה שלמדו, וכך קמה והיתה תנועת "בית יעקב". אי אפשר לתאר את גודל השינוי שחוללה הגב' שנירר בעם ישראל. היא שינתה את פני ההיסטוריה, והביאה למהפכה אדירה בעולם. "בית יעקב" הפכה לתנועה עולמית, שהביאה להתחדשות נפלאה בעם היהודי. איננו מבינים כמה הכרת הטוב אנו חייבים לה; היא הצילה את עם ישראל - פשוטו כמשמעו.

הרבנית ויכנא קפלן

אחת התלמידות של שרה שנירר היתה הרבנית ויכנא קפלן ע"ה. אנשים אינם מבינים שהיא היתה זו שהגיעה לאמריקה והפכה את הקערה על פיה. מרן הגר"א קוטלר זצ"ל התבטא פעם, ש"לולא הרבנית קפלן, לא היו היום כוללים באמריקה". כל מוסד הכוללים בארה"ב, המושג של אברך שיושב ולומד לאחר נישואיו, נזקף לזכותה של הרבנית קפלן, אשר חניכה את תלמידותיה לשאוף להקים בית שבו האשה עובדת ותומכת בבעלה שילמד תורה. היה זה רעיון מהפכני! תלמידותיה יצאו ושינו את העולם.

לא זו בלבד, אלא שהרבנית קפלן ע"ה עודדה את תלמידותיה לחיות את האידיאל הזה, של תמיכה בבעל היושב ולומד, בעודן מקימות משפחות גדולות! היא עצמה התברכה בארבעה עשר ילדים, והיא הביאה ל"פיצוץ אוכלוסין" - משפחות ברוכות ילדים החלו להיבנות בכל מקום.

וכל זה הגיע מכח אישיותה של אשה אחת, אשר לזכותה נזקפות לידתם של מאות אלפי ילדי וילדות ישראל, אשר נולדו מכח השראתה. כל כך הרבה כוללים, כל כך הרבה תלמידי חכמים, והכל בזכותה של אשה אחת, אשר הקדישה את תכונותיה וכוחותיה למען עם ישראל.

אלו הן כמה דוגמאות של אנשים שהשתמשו בתכונותיהם המיוחדות להם, כדי להפוך סדרי עולם. לא היה בדעתו מתחילה להקדיש לענין זמן רב כל כך, אולם האמת היא שאפשר להמשיך לדבר על זה במשך שבוע. האם אנחנו מבינים את גודל פעולתו של הרמב"ם? של הרי"ף? הרי"ף לא היה רש"י, אבל הוא חולל מהפכה של ממש בפסיקת ההלכה. החיי אדם, החפץ חיים. כל אחד ואחד מהם היה גדול בדרך שונה, ובאופן זה, תוך שימוש בתכונות המיוחדות שהתברכו בהם, הצליחו לשנות את פני ההיסטוריה של עם ישראל.

היה עצמן

וכעת אנו מגיעים אל עצמנו; ברצוננו להבין מה מצופה מאיתנו. האם אנחנו ניסד תנועה עולמית? יכול להיות. יתכן

מהפכתו של ר' ישראל הביאה לכך שלימוד המוסר התפשט בעולם כולו. עד היום, בכל הישיבות לומדים מוסר. אמנם זה לא נעשה בדיוק כפי שאיפתו של ר' ישראל, אולם זה קיים.

כאשר למדתי בישיבת סלבודקה שבליטא, סדר מוסר ארך רק חצי שעה, אבל זה נעשה כפי שר' ישראל לימד. היינו צועקים בקול גדול! בכל שבת, בין סעודה שלישית לתפילת מעריב, היינו יושבים בבית המדרש החשוך, במשך יותר משעה, ומדברים דיבורים של מוסר בקול רם! בסופה של השעה, בית המדרש היה מלא בצעקותינו, והיו שגם בכו! ואז שמענו, "והוא רחום יכפר עוון..." - הגיע הזמן לתפילת מעריב, אך אנו עדיין היינו בעיצומו של לימוד המוסר, ולא רצינו להפסיק. היתה שם התעוררות עצומה!

אכן, היו כמה מגדולי ישראל שפחדו מהופעתה של תנועה חדשה, וכפי שהיה מי שטען, ש"חדש אסור מן התורה". עם ישראל מפחד מדברים חדשים. אולם רבינו ישראל טען שזו גמרא מפורשת, שיש מושג של "מקום הניחו לי אבותי להתגדר בו" (חולין ז, א) - הקב"ה משאיר מקום עבור כל אדם להשיג דברים ייחודיים בעולם הזה. לכל יחיד ויחיד ישנו טבע ייחודי משלו, שבו טמון פוטנציאל גדול, וניצול נכון של טבע זה, עשוי יום אחד להשפיע על ההיסטוריה של עם ישראל. בנפשו של ר' ישראל בערה אש, והוא הבין שהאש המיוחדת שלו, תכונותיו ומבטו על העולם, אינם דבר של מה בכך, אלא יש להם ייעוד חשוב ביותר עבור כלל ישראל. הוא ידע שלכל אחד ואחד יש אופי אחר, עם כוחות שונים ומגוונים, ובנפשו של כל אדם קיים פוטנציאל להשיג גדולה נפלאה.

שרה שנירר

כפי שכבר הזכרתי, תיאור גדולתם של אנשים אלו, וההבנה כיצד ניצלו את התכונות שהתברכו בהם כדי להביא למהפכה בכלל ישראל - אינו הנושא שלנו כעת, אולם אף על פי כן, לא אמנע בעד עצמי מלהזכיר עוד דוגמא אחת - הגב' שרה שנירר ע"ה. זכורני שלפני שנים רבות, כאשר למדתי בישיבת סלבודקה שבליטא, נסע פעם המשגיח הגה"צ רבי אברהם גרודז'נסקי זצ"ל לביקור בפולין. לאחר שובו מהנסיעה, ישבתי יחד עם כמה מחברי לישיבה סביב שלחנו של המשגיח, והוא סיפר לנו בהתפעלות, "ראיתי בפולין נשים הדומות לרעבצענס' [רבניות] של פעם". באותם ימים - היה זה בשנת תרצ"ב - הדבר לא היה מצוי, וכאשר המשגיח זצ"ל ראה כמה מתלמידות "בית יעקב" בפולין, אחזה אותו תדהמה. הרוח הזו היתה דבר חדש.

כיצד זה קרה? רק בזכותה של הגב' שנירר. היא הייתה אשה עניה, ללא השכלה מרובה, אשר עסקה לפרנסתה במלאכת התפירה. ומה אירע עמה? במהלך מלחמת העולם הראשונה, היא הגיעה כפליטה לעיר וינה, ושם היתה יושבת בעזרת הנשים שבבית הכנסת, ומאזינה לדרשותיו של רב מסוים, יוצא גרמניה. הדרשות עוררו אותה מאוד ונסכו בה השארה, עד שאמרה לעצמה, "אלו הם סוג הדברים שבנות ישראל צריכות לשמוע!" ובעודה יושבת שם בעזרת הנשים, נפלה בלבה ההחלטה לפתוח בית חינוך לבנות.

אלא בעל חיים מפותח, ושסבא רבא שלך היה קוף. התורה לעומת זאת, רוצה שתדע עד כמה אתה גדול. לא עד כמה גדול רבי ישראל סלנטר, אלא שכל אחד ואחד יאמר בשבילי נברא העולם.

"בשבילי נברא העולם" פירושו שהעולם הזה הוא המקום שלך להשיג גדלות, מכח התכונות שהתברכת בהם. הרמב"ם (פ"ה מהלכות תשובה ה"ב) כותב שכל אדם מסוגל להיות גדול כמו משה רבינו! אולם אין כוונתו שגדולתך תושג בכך שתהיה משה רבינו, וגם לא רש"י, שרה שנירר או הבעל שם טוב, אלא על ידי שתהיה אתה בעצמך!

ה' נתן לנו תכונות מסוימות, כדי שאורו של כל אחד מאיתנו יאיר בדרכו שלו. לכל אחד מאיתנו יש פוטנציאל אינסופי להשיג גדולה, ומאלו שכבר עשו זאת, נוכל ללמוד כיצד לעשות זאת עם כוחותינו אנו. עלינו לשאוף כל חיינו להשתמש ביכולות שלנו, כדי לעשות משהו עם עצמנו, ולא להישאר קטנים. וככל שנצל טוב יותר את חיינו, כך נצליח יותר במשימתנו בעולם.

אך אסור לנו להסתפק במה שהשגנו, אלא עלינו להמשיך ולהתאמץ! נסה להוציא מעצמך עוד ועוד, כי הכח טמון בך - הוא נמצא שם, בתוך נפשך! כל אחד חייב להיות צדיק, עד כמה שניתן! הקב"ה ממתיך ומצפה לראות כיצד נצל את חיינו, וכאשר נגיע לעולם הבא, לאחר מאה ועשרים, ישאלו כל אחד ואחד מאתנו, "מדוע לא ניצלת את כל הכוחות שניתנו לך?"

כִּוּן את תכונותיך

אמנם, כדי לדעת כיצד לפתח את התכונות המיוחדות שניתנו לך, לעתים יצטרך האדם להיוועץ עם מישהו חכם ממנו. אך הצעד הראשון הוא להפנים את היסוד החשוב הזה, ולהבין שטמונה בנו גדולה מסוימת ומיוחדת, וחובתנו היא להשתדל ולהוציא את הגדולה הזו מן הכח אל הפועל.

חשוב שנבין, שבכל הנוגע לתכונות הקיימות בתוכנו, אין מושג של תכונה טובה או תכונה רעה, אלא כל תכונה ניתן לכוון אותה ולהשתמש בה לטוב או לרע. לדוגמה: אדם בעל מזג חם, רגשן וסוער, שקל לכעוס, אל לו לחשוב שהוא אדם רע. לא ולא, מזגו הסוער דווקא יכול להביאו להתקומם כנגד אי צדק. באפשרותו לנצל את תכונתו זו כדי למהר בכעסו אל מול עושי רשעה. הוא מושפע עמוקות מדברים שהוא חווה ורואה, ולכן הוא נעצב כאשר הוא רואה אנשים שסובלים, ועושה כל שביכולתו כדי לעזור להם.

מאידך, אדם קר מזג ורגוע, יוכל לכוון את תכונות נפשו בכיוון הנכון. לפעמים צדיק קר מזג מסוגל לסבול חיי עוני יותר מאחרים. יכול הוא לשבת וללמוד בכולל בירושלים ללא כל דאגות. יש לו ארבעה עשר ילדים להאכיל, והוא מפרנס אותם יום יום, ובכל זאת, הדבר אינו מלחיץ אותו, והוא ממשיך לשבת וללמוד בנחת. בזכות אופיו הרגוע, יכול הוא לחיות

שחלק מכם יחברו ספר או יצליחו לעשות משהו אחר שייצור מהפכה בעולם היהודי. אבל זו אינה הנקודה שלנו, וגם אם לא ייסדתם תנועה כזו - אין בכך כלום. הקב"ה אינו מחפש אנשים מפורסמים, הוא אינו זקוק להם. אל תדאג להיסטוריה של עם ישראל - אלא להיסטוריה שלך! כאשר אתה עושה שימוש בתכונות שנתן לך השי"ת, זו הדרך שבה תהפוך ל"מפורסם" בעיני הקב"ה.

וכדי שנזכור ולא נשכח את העיקרון הגדול הזה, שמצופה מכל אחד מאתנו להשתמש באישיותו ובתכונותיו כדי להשיג את גדולתו הפרטית בעולם הזה, עשה הקב"ה דבר יוצא דופן, כאשר ברא את העולם. בשעת בריאת העולם, כאשר עלה הרצון מלפניו יתברך לברוא יצורים חיים, הוא לא ברא רק זוג אחד של ארנבות וציווה אותם "פרו ורבו ומילאו את הארץ", אלא ברא מיליונים של ארנבות בבת אחת. בכל העולם כולו, החלו הארנבות לקפץ. הקב"ה לא ברא זוג פילים, זכר ונקבה, אלא ברא פילים בכל מקום.

העובדה הזו מלמדת על תכניתו של השי"ת לאכלס את עולמו, שבמסגרתה מילא אותו בכל סוגי החיות, הציפורים והחרקים. אולם, אצל אחד מהברואים, חרג הקב"ה ממהלך זה. הוא ברא את האדם כיחיד - איש אחד ואשה אחת. עובדה זו דורשת הסבר - מדוע נשתנתה בריאת האדם מבריאתם של כל שאר יצורי העולם? האם זה בגלל שה' רצה לצמצם את כמות בני האדם בעולם? בוודאי שלא! ההיפך הוא הנכון! הקב"ה חפץ למלא את עולמו בבני אדם, וכפי שצוה לאדם וחווה: "פרו ורבו ומלאו את הארץ". מדוע א"כ, לא ברא הקב"ה מיליוני בני אדם בתחילת הבריאה, כפי שברא מיליוני ארנבות?

בשבילי נברא העולם

התשובה לשאלה זו מפורשת במשנה בסנהדרין (לז, א), "לפיכך נברא אדם יחיד... כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם". העולם נברא בשבילך! ועל אף שכיום ישנם עוד בני אדם רבים, הקב"ה רוצה שתזכור שבתחילת הבריאה היה רק אדם אחד בלבד! והוא ברא את עולמו באופן זה, כדי שתדע כמה חשוב אתה!

אז בפעם הבאה שאתה פוסע בשדרה ה - 13, כאשר הרחוב גדוש בבני אדם, עם מאות אנשים ההולכים מכאן לשם, זכור את היסוד החשוב הזה, "בשבילי נברא העולם". אמנם הוא נוצר גם בשביל פלוני ובשביל פלוני, אבל מה בכך? מבחינתך, הקב"ה מביט רק בך, ומחכה שתפיק את המירב מהכוחות והתכונות שנתן לך. בשבילך נברא העולם!

הכח טמון בך

עלינו להשקיע את חיינו בלימוד עיקרון זה שמלמדת אותנו התורה הקדושה, משום שהעולם שבחוץ נלחם כנגדו, ומחפש דרכים איך לצמצם את גדולתו של האדם; הם מקטינים אותו והופכים אותו לכלום. הם ינסו לשכנע אותך שהאדם אינו

ניתן להשיג ספרי רבינו בחנויות ספרי קודש ואצל המפיצים:

ספר שערי אורה-ועדי מוסר, ספר לב אביגדור-עבודת האדם בקנייני השלמות מכתב יד: קולמוס 072-244-1670
תפילת אביגדור-פירוש וביאור על התפילה מכתב יד: אזל מן השוק

אחד מהשני, אחד מאיתנו גיבור ומלא באנרגיה כמו אריה, השני רגשן וסוער, השלישי רגוע וקר מזג; לכל אחד מאתנו ישנה דרך מיוחדת לבטא את אישיותו, את התכונות והכוחות המיוחדים לו. וכך, כל אחד ואחד מאתנו יאיר את אורו המיוחד בעבודת ה', וכל אחד ישתמש בכוחותיו כדי להשיג שלמות שונה ומיוחדת, בעבודתו של ה' אחד."

כאשר שמע יעקב את המילים הללו, נחה דעתו. "אם כך, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" - אם כולכם תתמסרו לקחת את ההבדלים שה' טבע בכם, ותשתמשו בהם לעבודתו, יהיה זה הכבוד הגדול ביותר בשבילו. על ידי ההבדלים הללו, נוצר פסיפס מרהיב של עבודת ה', שבו לכל חלק וחלק, גם הקטן ביותר, ישנה חשיבות עליונה - ובשבילו נברא העולם!

שבת שלום ומבורך!

בואו נהיה מעשיים "בשבילי נברא העולם"

בלי נדר, בשבוע הקרוב, בכל ערב לפני השינה, אתבונן במשך דקה אחת על כך שהקב"ה ברא אותי באופן מסוים, עם טבע מסוים, והוא חפץ בי. ה' ברא אותי עם כוחות ותכונות מיוחדים, ובכוחי ורק בכוחי להביא לו את הנחת המיוחדת אליה הוא מצפה. כל עוד אני מסור ל"ה' אחד" - אני חשוב ביותר בעיניו יתברך.

פרושים וביאורים על סדר התפילה

מתוך ספר תפלת אביגדור - פירוש התפילה מאת רבינו זצ"ל

והזדים מהרה תעקר ותשבר ותמגר ותכניע - אמר זדים להודיע שהמינים אינם שוגגים ומוטעים, כי אם חפצו אך מעט ביושר היו מכירים אמיתת הדברים, אלא זדון לבם וחפצם להרע השיאם למינות. ואמר **תעקר**, שלא ישאר מהם שום שורש של תלמידים והשפעה, שרש פורה ראש ולענה (דברים כט, יז). ואמר **ותשבר** כי אף כשרשי האילן מתו ואין האילן עושה שום פירות, מכל מקום עדיין עומד וניכר לעין כל, אלא אם כן נגדע ונשבר לחתיכות, ולכן מבקשים שאלו המינים אף כשישארו בלי תלמידים והשפעה, מכל מקום עצם קיומם והראותם לעיני העולם אינו טוב כלל, ולזה צריכים להגדע ולהשבר. ואמר **ותמגר** [מלשון וכסאו לארץ מגרתה, תהלים פט, מה] שאין די במה שיגדעו וישברו כי עדיין נשאר זכר להם במצבת האילן הנקצץ, ולכן יש למגר ולהרסם עד לארץ, שלא יהיו ניכרים עוד כלל וכלל. ואמר **ותכניע** לומר שלא יהיה להם שום כבוד, כי כבוד הרשעים הוא הפסד גדול לעולם, אף על פי שאין שום השפעה ותלמידים להם, ורק בהשפיל אותם ובבזותם מתרוממת קרן הצדק.

חיים נעלים, להתעלות בתורה ובעבודת ה', מתוך בריאות הגוף והנפש.

כמובן שבאותה התכונה ממש ניתן לעשות גם שימוש לרעה. רשע קר מזג, עלול להיות כל כך חסר רגישות, שהוא יראה בסבלם של אחרים מבלי שהדבר ישפיע עליו כי הוא זה. יתכן והוא מוכן אפילו לשמש כרוצח שכיר, בלי שום רגש של רחמים. הוא מסתכל על זה כאל מקצוע ככל המקצועות, ועושה את עבודתו במקצועיות יבשה.

רואים אנו אם כן, שתכונה היא דבר בסיסי בטבעו של האדם, משהו שלא ניתן לשנות. התכונות אינן חיוביות ואינן שליליות, אלא האדם בוחר באיזו דרך לכוון אותן. תפקידנו בעולם הזה הוא, לנצל את כל מה שנתן לנו הקב"ה למען מטרה אחת - לכבודו יתברך.

לעשות נחת רוח לבורא יתברך שמו

על זה אנחנו מתפללים בכל בוקר, "יְהִי כְבוֹד ה' לְעוֹלָם" (תהילים קד, לא). אנחנו משתוקקים שכבוד ה' יגדל בעולם, ולכן נתונים כל מאמצינו. וכיצד אנחנו עושים זאת? מהי הדרך הטובה ביותר לכבד את שמו יתברך? על ידי "יְשַׁמַּח ה' בְּמַעֲשָׂיו" - כאשר הקב"ה שמח בנו. זוהי הצלחתנו בעולם - להביא לו נחת, ולגרום לו לשמוח במעשינו כביכול.

ברגע זה ממש, הקב"ה מביט בנו. ומה הוא מחפש? הוא מחפש נחת, הוא מבקש מעט שמחה ממעשיו, מהמגוון הרחב של בני האדם שברא. הוא חפץ לקבל נחת מיוחדת **מכל אחד ואחד ממנו**; את הנחת רוח שבכוחך להביא לאביך שבשמים, אף אחד אחר אינו מסוגל להביא לו. לכל אחד ואחד יש את התרומה המיוחדת לו, והקב"ה חפץ בעבודתך דוקא. עם ישראל הוא כמו תזמורת יפהיפה, שיש בה מיליוני כלי נגינה שונים ומגוונים, וכל אחד מהם תורם צליל מיוחד, צליל שרק הוא מסוגל להפיק.

לא להרפות!

ומי שאינו נותן לקב"ה את הנחת הזו שהוא ממתין לה - כביכול מאכזב את השי"ת. זה לא אומר שהוא רשע, אבל הוא עוד לא עמד בציפיות, והקב"ה עדיין ממתין לראות אותו מוציא מן הכח אל הפועל את גדולתו הייחודית.

כל בן ישראל, ירש מאבותיו אוצרות, אלא שבתחילת דרכו, האוצרות הללו הם עדיין רק בכח, ותפקידנו הוא להוציאם אל הפועל. כל אדם הוא כמו מכרה זהב, וגם אם אישיותו עדיין מחוספסת, והוא עדיין לא עיין את תכונותיו, עליו לזכור שהגדולה נמצאת שם בתוכו. כל אחד ואחד מאיתנו יכול ללבות ולפתח את אישיותו, ולהגיע למדרגת חסיד גמור, אם רק ינצל את התכונות המיוחדות שהעניק לו הבורא יתברך.

כל עוד נזכור ש"בשבילי נברא העולם", ונשתמש בכל המתנות שנתן לנו הקב"ה, נביא ל"ישמח ה' במעשיו" - ה' צוהל ושמח כביכול בברואיו.

נחמתו של יעקב

וזו היתה תשובתם של האחים ליעקב אביהם: "שמע ישראל אבינו, ה' אלוהינו ה' אחד - אמנם אנחנו שונים מאד

מתרוממת קרן צדיקים דכתיב (תהלים עה, יא) "וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק". וכתב רבינו יונה (שערי תשובה ג, קנב) כי הם [הרשעים] מכניעים כבוד אנשי אמת, ומבטלים העבודה, ואין הצלחה לכבוד הצדיקים זולתי אחרי השפלת כבודם.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

האם ומתי ראוי לאדם לקבל על עצמו תענית יחיד?

תשובה:

לא אוכל להיכנס לענין כולו, אך לעתים קורה שאדם חטא ח"ו, וכדי לגרום לו להבין את גודל עונו, עליו להרגיש חובה להתענות תענית יחיד. באופן אישי הייתי ממליץ על דבר אחר, במקום התענית. התקשר אלי יהודי שחטא חטא גדול מאוד, וביקש ממני לומר לו כיצד לשוב בתשובה. המלצתי לו שילמד את ספר מסילת ישרים כולו עשר פעמים. "עשר פעמים?" שאל אותי בתדהמה, "כן, עשר פעמים. ואל תמהר, תלמד את זה לאט ובמתינות". כך אמרתי לו. לימוד מסילת ישרים עשר פעמים, עדיף על פני תענית יחיד.

אבל לפעמים האדם שחטא אינו מוכן ללמוד מסילת ישרים, והוא זקוק לאיזה שהוא קנס, שיגרום לו להרגיש שהפסיד משהו. יום שבו אדם אינו אוכל, אמור לעזור לו להבין שהוא איבד משהו בכך שחטא. איבדת ארוחת בוקר, איבדת ארוחת צהרים, איבדת משהו, ואתה מצטער שעשית את החטא הזה שגרם לך לאבד את הארוחות האלה. אמנם זה ודאי שהחטא גורם לאובדן גדול בהרבה מאשר ארוחה, אבל הארוחה האבודה היא לכל הפחות משל, הממחיש לאדם את ההפסד שהביא על עצמו. אז תענית על חטא, ח"ו, הוא דבר שכדאי לעשות. למרות שכפי שאמרתי, עדיף ללמוד מסילת ישרים מספר פעמים - משום שזה הדבר שיביא לו את התועלת הגדולה ביותר.

במהרה בימינו - כי חפצים אנו לראות שכבוד ה' יושב על מכונו בעודנו חיים לראותו ולשמוח בו, ולזה צריכים להחיש השפלת המינים כדי להכין מקום לכסא ה'.

והנה כדי שתפילותינו יהיו באמת, כי קרוב ה' לכל אשר יקראוהו באמת (תהלים קמה, יח), מוטל עלינו שגם אנו נשתדל לשבור ולהכניע האויבים הללו. ולכל הפחות שלא נכבדם ושלא ליתן להם שום הכרה, ולידע מה שתשיב להם והאיך להשיב על כל טענתם של שקר.

ואמרו חז"ל (מגילה י, ב) שבשעת קריעת ים סוף ביקשו מלאכי השרת לומר שירה, והקדוש ברוך הוא טען להם "מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה" כי אין הקדוש ברוך הוא שמח במפלתן של רשעים, ולא הניחם לומר שירה. אמנם, הלא משה רבינו ובני ישראל שרו שירת הים, ושמוחו על פרטי פרטים באיבוד הרשעים.

וטעם הדבר, כי מלאכים אינם יכולים להתעלות, ולא יתווספו להם שלימות כשישמחו על איבוד הרשעים, ולכן להם יש טענה של מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. אבל בני אדם נמצאים בעולם הזה רק כדי להתעלות ולהשיג שלימות, ומעיקרי עניני השלימות הוא הדעה, שהוא ההכרה המחודדת והבהירה בה' ובחכמתו, בכחו ובחסדו יתברך, ואחד מהאמצעים שנגיע על ידה לדעה היא על ידי ראית נקמת הרשעים. "הנשא שופט הארץ השב גמול על גאים" (תהלים צד, ב). ויש באיבוד הרשעים תועלת כפולה, כי אז יכול הצדיקים להצליח ביתר שאת, ועוד ששאר בני אדם ירוויחו מהלימוד במשפטי ה'.

ומה שאמרו ז"ל (ברכות י, א) על הפסוק (תהלים קד, לה) יתמו חטאים מן הארץ, מי כתיב חוטאים, חטאים כתיב, הכונה בזה שאנו צריכים להעדיף תשובת הרשעים על איבודם, אבל כל זמן שממשיכים בדרכיהם הרעים, מפורש במקראות רבות אשר אנו משתוקקים לאיבודם וחייבים להתפלל תפילות עצומות שיאבדו, וגם להשתדל במפלתם.

וזהו טעם המשך הברכות, למה תפילה זו על איבוד הרשעים מקדימה ופותחת התפילה על ברכת הצדיקים? אלא כאמרם ז"ל (מגילה יז, ב) כיון שכלו הפושעים